

यो जितः नं देश यो तर जिं मखं जिगु देश गो म्येय् संकथनीय दृष्टिकोण

जोशी राजनलाल (रास)

स्वच्छन्दवादी कवि दुर्गालाल श्रेष्ठया नेपालभाषा साहित्यय् त्वःफिके मज्यूगु नां खः । कवितायात संगीतात्मक, माधुर्य, कोमलता व सरलतां जाःगु काव्य रचना यानाः थःगु म्हसीका बियादीम्ह कवि दुर्गालाल जनवादी साहित्य रचनाय् नं न्ह्यःने लाः । राज्यसत्तां यानाच्वंगु असहज परिस्थितियात खबरदारी याय्कथं च्वसा न्ह्याकाः वयाच्वंम्ह कविं थुगु कविताय् देशय् च्वनाः नं देशया अनुभूति याय्मखंगुया पीडा बोध दु । पंचायती व्यवस्थाया परिवेशय् च्वःगु थुगु कविताय् अनागरिक जुयाच्वंपिनिगु पीडाया लिसें असमानता व अन्याययात माधुर्यपूर्वक न्ह्यःने हःगु दु । शब्दं नं विद्रोहया शंखघोष याय्फु धइ थें जाःगु अभिव्यक्तिं जाःगु शब्द छ्यलातःगु थ्व कविताय् विद्रोहं हे देश निर्माणया भूमिका तयार जुइ धइगु भावना दुथ्याः । ल्यत्तुल्यया सितिं मवंक छ्यलातःगु शब्दया लिधँसाय् च्वयातःगु थ्व कविता शोषित पीडितपिनिगु वकालत याय्त नं छ्यःगु दु । जि पात्र अर्थात सर्वनामयात प्रतिनिधित्व याकाः मनोवाद शैलीं च्वयातःगु थ्व कवितायात म्वाय्कं भूमिका नं बियातःगु मदु । थुकिं यानाः वैचारिक आन्दोलन, शोषित व गरीब जनताया प्रतिनिधित्व यानाः च्वयातःगु थुगु कविता वैचारिक कविताया धलखय् कोश्लवहंकथं नाले बहजू ।

मू शब्दावली : दुर्गालाल श्रेष्ठ, देश, संकथन, वैचारिक, संशक्ति, व्याकरणिक, उत्पीडन ।

१.० पृष्ठभूमि

नेवाःत लोकसंगीतय् तःमि । नुगलय् थुं च्यूगु म्येग्वः, संगीत अले माधुर्यं जाःगु भाषां यानाः नेवाः संगीत लोकह्वाः । थ्व क्रम लेखनकलाया विकास जुइसिबें न्ह्यःया खः । अथे खःसां लिच्छविकालय् थुकिं आकार काल । मल्ल, शाहकालजक मखु पंचायत थें जाःगु छगू भाषा नीति कय्च्यानातःगु राजनीतिक व्यवस्थाया इलय् नं नेवाः म्ये निरन्तरता काल । आःतक लूगु प्रमाणकथं विसं १५२४ या सखि प्रभुजुन म्ये दकले पुलांगु म्ये खः(सिंह, १९३०:१०३) । जुजु महेन्द्र मल्लं (सन् १५६०-१५७४) च्वःगु कपति माया नं केडा हे रामा व मेव मदु जितः छि शरण म्ये रचना याःगु ल्याखं संगीतप्रति राज्यया गुजाःगु लगाव दु धकाः कयं । थुकथं शुरु जुगु नेपालभाषाया म्ये ख्यलय् लिपा लिपा वया उजाःगु म्ये मात्र सांगीतिक आनन्द काय्गु नितिं जक मजूसें राज्यय् जुयाच्वंगु षडयन्त्र, समाजया विकृति, विसंगति व्वय्गु नं माध्यम जुयाविल (शाक्य,१९३३ :२५) ।

राणाकालय् मांभाषं च्वय्-व्वने दइमखु धकाः पंगु अवस्था वा पंचायतकालय् छगूजक भाषानीति लागू याःगु इलय् नं नेवाः म्येया रचना मच्चू । थुकिया मू कारण खः नेवाःतय्सं संगीतयात साधना वा अभिव्यक्तिया माध्यमकथं काःगुलिं खः । पंचायतकालय् विसं २०२२ सालय् रेडियो नेपालं नेपालभाषाया ज्याभवः जीवनदबूया प्रसारण दिकेवं थ्व ख्यलय् अभ् अप्वः संगीत सृजना जूवन । रेडियो नेपालय् नेपालभाषाया ज्याभवःयात पनेवं उकिया प्रतिक्रियाकथं ग्वसाग्वःगु साहित्यिक आन्दोलनय् नेवाः संगीत विकास जूगु खः । थुगु आन्दोलनं भाषिक अधिकार जक मखु राजनीतिक चेत अले सामाजिक, सांस्कृतिक चेतयात नं थनेगु कुतः यात । थुकिया छम्ह न्ह्यलुवा खः कवि दुर्गालाल श्रेष्ठ ।

स्वच्छन्दवादी कवि सिद्धिचरण श्रेष्ठया लंपु लिनाः लेखन न्ह्याकाचवंह दुर्गालाल श्रेष्ठया कविताय् संगीतात्मक, माधुर्य, कोमलता व सरलतां जाः । दुर्गालालया स्वच्छन्दवादी कविताय् संसारयात स्वय्गु दृष्टिकोण हे न्हूकथंया दु । उकीसनं कवि श्रेष्ठं चव्यादीगु शोक काव्यं दुःखया गहिराइलय् पाठकयात सालाः यंकी । मचा साहित्यं वैशं ज्याथःतय्त तकं मचा हे यानाः बी । थुजाःगु व्यक्तित्वया तःमिह च्वमि दुर्गालाल श्रेष्ठया म्येय् विचारधारात्मक अभिव्यक्ति नं स्पष्ट रुपं खनेदु । थुकिया हे निरन्तरता राज्यसत्तां यानाचवंगु असहज परिस्थितियात कवि श्रेष्ठया चवसां खबरदारी याय्गु यानाचवंगु दु । थ्व अभियान पंचायती व्यवस्थाय् जक मखु बहुदलिय व्यवस्था न्ह्यः वा ल्यू, अथे हे संघीय गणतन्त्रया व्यवस्था जुइ न्ह्यः वा ल्यू नं ल्यनाः हे चवंगु दु । जनतायात राजनीतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक व भाषिक रुपं सचेत व सतर्क याय्गु भूमिका कवि दुर्गालाल श्रेष्ठं म्हिताचवंगु दु । *यो जितः नं देश यो तर जिं मखं जिगु देश गो* म्ये रेडियो नेपालं नेपालभाषाया ज्याभवःयात प्रतिबन्ध तय् धुंकाः उकिया प्रतिक्रिया स्वरुप जूगु साहित्यिक आन्दोलनया भवलय् विसं २०२८ चैत्र ३ गते चव्यादीगु खः ।

१.१ समस्याकथन :

नेपालभाषाया म्येया थीथी धारामध्ये देशभक्तिं जाःगु म्येया विशेष थाय् दु । उकीसनं कवि दुर्गालाल श्रेष्ठया म्ये लेखन नेपालभाषाय् विशेष थाय् दु । कवि दुर्गालाल रचना याःगु *यो जितः नं देश यो तर जिं मखं जिगु देश गो* धयागु म्ये देशभक्तिं जाःगु म्ये खःसां थुकियात कयाः आःतकं छुं कथं लेखन मजून । थुगु म्येय् छ्यःगु विम्ब, व्याकरणिक संरचना, काव्यिक संरचना बारे छुं कथं लेखन मजून ।

क) *यो जितः नं देश यो तर जिं मखं जिगु देश गो* म्येय् काव्यिक संरचना अवस्था छु दु ?

ख) संशक्तिया दृष्टिं थुगु म्ये गथे चवं ?

ग) म्ये व्यूगु अर्थया सम्बन्ध गथे चवं ?

१.२ अध्ययन विधि

थुगु अध्ययन मूलतः कवि दुर्गालाल श्रेष्ठया *जि स्वयम्भू त्वाथः* सफुति दुध्याःगु गरीवया राष्ट्रिय म्येय् लिधनाः अध्ययन यानागु दु । सफुती गरीवया राष्ट्रिय म्ये छ्यं वियातःसां थुगु म्ये *यो जितः नं देश यो तर जिं मखं जिगु देश गो* नामं हे अप्वः लोकं ह्वाः । थुकी छ्यलागु सामग्री द्वितीयक स्रोतकथं गायक भृगुराम श्रेष्ठं हालादीगु खः । गायक भृगुराम श्रेष्ठयात ८४ दँ क्यंगु लसताय् हंगु ज्याभवलय् वय्कलं हालादीगु म्येयात बः कयागु दु । थ्व बाहेक अध्ययनया नितिं मेमेगु प्रकाशित सामग्रीयात बः कयागु दु । थुकिया नितिं ब्ए प्रणाली छ्यलागु दु ।

१.३ सैद्धान्तिक आधार

कवि दुर्गालाल श्रेष्ठया चवसां पिज्वःगु थुगु म्येयात कयाः संकथन विश्लेषण याय्गु नितिं संकथनया सैद्धान्तिक आधारयात नालाः पाठया विश्लेषण याय्गु ।

१.४. अध्ययन संगठन

यः जितः नं देश यः तर जिं मखं जिगु देश र्व म्येयात कयाः यानागु थुगु अध्ययनयात व्यवस्थित यायूत क्वय् वियाकथंया शीर्षक, उपशीर्षक वियागु दु ।

वैचारिकताया दृष्टिकोण (१.५), म्ये ल्हवंगु विषयवस्तु (१.५.१), संरचनागत दृष्टिकोण (१.६), म्ये दुनेया विम्व (१.६.१), संशक्तिया दृष्टिकोण (१.७), सार्वनामिक दृष्टिकोण (१.७.१), संयोजकं हःगु तरंग (१.७.२), प्रगीतात्मक म्येया दसु (१.८) व लिच्चः (१.१०) ।

१.५ संकथनया सैद्धान्तिक आधार

छुं विशेष सन्दर्भय् भाय्या छ्यला हे संकथन खः । थ्व वाक्यसिबें च्वय्या भाषिक इकाइयात नं संकथन हे धाइ । थुकी भाषा दुने व पिने ल्यनाच्वंगु भाषिक तत्वतय् दथ्वी थवं थवय् क्वातुगु सम्बन्ध दइ । थुकथं सम्बन्ध दुगु भाषिक तत्व छसिकथं नियम संगत ढंगं न्ह्यःने वइ । नियमसंगत ढंगं छसिकथं वःगु भाषिक तत्वं हे पाठया रूपय् हिली । पाठं हे पाठकयात सुसूचित यायूगु भूमिका नं म्हिती । सारय् धायूगु खःसा शब्द, शब्दं वाक्य, वाक्यं पाठ्यांश जुयाः अभिव्यक्तिकया माध्यमयात संकथन धाइ (अधिकारी : २०६२, २५०) । कवि दुर्गालाल श्रेष्ठया थुगु म्ये शब्दय् जक लिक्नुनाच्वंगु मदु । शब्दं निर्माण जूगु वाक्य, वाक्यं निर्माण जूगु पाठय् नं आधारित जुयाच्वंगु दु । थुकिया कारणं कविताय् कविया पूर्ण अभिव्यक्ति पिलूवःगु दु ।

म्येयात संकथनीय दृष्टिकोणं दुवालेबलय् छभवः धुंकाः मेगु भवलं विषयवस्तुया व्याख्या यायूगु भूमिका म्हिताच्वंगु दु । थ्व धइगु देश यःमह जि पात्रं अन्ततः देश हे वण्डा यायूमाःगु वा अंश फोनेमाःगु अवस्था थ्यंगुयात चित्रण याःगु दु । देशय् दुने च्वनाः नं म्वाय् मफूगु वातावरण अर्थात् विषाक्त फय् व मि थें च्वंगु प्रतिकूल अवस्थाय् जीवन निर्वाह यायूमाःगुलिं हे विद्रोहतकं यायूमाःगु आवश्यकता बोध कवितां याःगु दु । म्येय् भेदभावया राजनीति पराकाष्ठा थ्यंगुयात न्ह्यब्वसें निभाः, लः व फय् थें जाःगु आधारभूत तत्वं वंचित जुइमाःगुलिं देशय् दुने च्वनाः नं देश मालेमाःगु अवस्थायात म्येय् चित्रण याःगु दु । थथे देशय् च्वनाः नं देशया अनुभूति मजुइवं विद्रोह यायूत तकं न्ह्यचिलेमाः धकाः शोषित पीडितपिन्त न्ह्यलं चाय्केकथं च्वयातःगु थुगु म्ये मात्र न्ह्यलं चाय्केगुली सीमित मजू । बरु देशयात हे पुर्नसंरचना यायूमाः धइगु मान्यता च्वमिया दु ।

थ्व म्ये पंचायती व्यवस्थाया निरंकुशता विरुद्ध लक्षित खः । मेगु अर्थय् धायूगु खःसा रेडियो नेपालं विसं २०२२ सालय् नेपालभाषाया ज्याभवःयात पनेवं उकिया प्रतिक्रियाकथं जूगु साहित्यिक आन्दोलनया भवलय् विसं २०२८ चैत्र ३ गते थ्व म्येया रचना जूगु खः । इलं ५० दँ क्यनीन अथे खःसां थौंया अवस्थाय् नं आदिवासी जनजातितय्सं तत्कालिन इलय् थें राज्यं वहिष्कृत जीवन हनेमाःगु महशुस यानाच्वंगुलिं थ्व म्ये अर्भं इलंफोंगु म्ये थें खनेदु । संघीय गणतन्त्रया घोषणालिपा नं देशय् उकथंया ह्यूपाया अनुभूति याय् मखंगुया अनुभव थुगु म्ये पितव्यूगु दु ।

शाब्दिक रूपं धायूगु खःसा थ्व म्येया प्रत्येक भवः पूर्ण वाक्य थें खनेदु । अथे खःसां छगू लिपा मेगु कविताया भवलं प्रत्येक भवःयात बल्लाकेत उत्तिरग्यं भूमिका म्हिताच्वंगु दु । पाठ विश्लेषणया आधारय् थ्व म्ये साभिप्रायता(क्षलतभलतष्यलबध्तिथ) दुने लाः । साञ्चारिक लक्ष्यय् थ्यंकेगु नितिं कविं आमजनताया नुगलय् स्वचानाच्वंगु धापूयात प्रतिनिधित्व यानाः न्ह्यःने हयाव्यूगु दु (बन्धु २०७३ : ३४१) । दकले लिपा भेदभाव, अधिकारं विमुख व षडयन्त्रं शोषित पीडितपिं मरणतुल्य जीवन हनेमाःगु अवस्थाय् ब्वलपिं अनागरिकतय्सं विकल्पहीन अवस्थाय् विद्रोह हे यायूमाः । विद्रोह जीवन खः धइगु निश्कर्ष वीत थुगु म्ये न्ह्यच्यूगु दु ।

१.५.१ म्ये ल्हवंगु विषयवस्तु

विषयवस्तु व विचारया विस्तारया नितिं सम्बद्धकयात छ्यला: साहित्य रचनां जनताया अभिष्ट पूर्वकेत कुतलय् च्वमिं थुगु कविताया रचना या:गु दु । त:क्व: त:क्व:तक जनतायात भ्रम न्यंका: वा अक्क मखुगु आशवासन बिया: युद्धया विभीषिकाय् ह्वब्बानाच्वंगु वर्तमान राजनीतिं वाक्क व दिक्क चा:म्ह च्वमिं आम जनताया हे प्रतिनिधित्व याना: जि पात्रयात हे युद्धया नितिं तयार या:म्ह सैन्य थें दय्कूगु दु । च्वमिं थ:गु हे छगू बटालियन दय्केत स्व:गु प्रतीत जू । देशप्रति अगाढ माया व प्रेमं भूचा:म्ह जनताया प्रतिनिधित्व याना: छगू लिपा मेगु योजनाबद्ध रूपं जि भोगे यानाच्वंगु पीडा व उपेक्षायत छगू लिपा मेगु भवल्य् मा: हना: देश थ:गु ख:सा थ:त जक उपेक्षा छाया ? थ:गु अस्तित्व ग्व धका: क्यनेगु नितिं अंशतकया दावी याय्फुगु दु । अंश धयागु गन वन्चिततां पिज्व:गु खाइगु सत्य ख: । त्यत्तुमत्तु त्यला: बाम्ह सीगु अवस्थाय् थ: नालात:गुयात हे कुचा थलेत पवनीगु ख: अंश । थ्व म्ये अंश काय्गुलि जक लिकुनाच्वंगु मदु । सास: ल्हाय्मात्रं हे विषाक्तं जा:गु षड्यन्त्रात्मक अवस्थाय् विद्रोह याय्मा: धइगु जागरण थुकी दुध्या: । अक्कला विश्वया विद्रोहया इतिहासय् शासकतय्सं अप्व: अन्या: अत्याचार यातधा:सा मनु म्वाय्गु व सीगु बराबर जुइ । शासकतय्सं प्रजातन्त्र वा सुशासनया नामय् छक्वपतिकं विषं जा:गु वातावरणय् म्वाय्त् बाध्य यात कि जनता छक्वपतिकं सी तुल्य जुइ । थुजा:गु मरण तुल्य जीवन सिबें बरु नेतृत्वप्रति हे याइगु संघर्षपूर्ण मरण भिं । थुजा:गु संघर्ष देश निर्माण नं जुइ धइगु भावना थुगु म्ये क:घा:गु दु ।

१.६ संरचनागत दृष्टिकोण

म्येया दुनेया भाव महत्वपूर्ण ख: । अथे ख:सां पिनं खने दइगु स्वरूप नं उत्तिकं हे महत्वं जा: । छाया धा:सां कविता वा म्येया पिनेया स्वरूपं हे भाय् शब्द व संवेदनं काव्यया संसारय् छगू आकार बीगु ज्या याइ । कविताया शुरुइ हे थ:म्हं थ:तं तुं न्ह्यस: चिं थना: प्रारम्भ यानात:गु दु । थ्व धयागु मेपिन्त भंग: लाय्फइ तर थ:म्हं थ:त भंग: लाय्फइमखु धइगुया संकेत ख: । उकिं वय्कलं मेपिन्त न्ह्यस: न्यनेगु थासय् थ:त हे न्ह्यस: न्यना: दं भ्ना:गु दु । कविताया छयं य: जित: नं य: धइगु छुनात:गु दु । तर थ:म्हं देश मखनेवं थ:त हे न्ह्यस: न्यना: न्ह्याकूगु थुगु कविता मानसिक पीडाया उपज नं ख: । उकिं वय्कलं देश मखंगुयात न्ह्य:ने त:गु दु ।

देश मखंगु जक मखु देशं थ: नागरिकयात हे अनागरिक व्यवहार या:गुलिं कविं जीवन खना: तकं ही चा: । उकिं हे सीगु सिबें नं म्वाय्गुयात बोक्क ताय्का:

म्वाय् मय: जिमि म्वाय् मय: थुगु हीन जीवन म्वाय् मय: तकं धाय्त् लिफ: मस्व: । उलि जक मखु थ:म्हं स्वन्तत्र जुया: वा स्वच्छपूर्वक सास: तकं ल्हाय्मफूगु अवस्थां याना: जिमिगु जीवन धाय्गु थौतले पीरजा जक भार ख: तकं धाय्त् लिफ: मस्व: । थ्व भूपी शेरचनया कविताय् थें हे शहीद हुनेहरु यहाँ जिएर त हेर यहाँ जिउन कति गा-हो छ धा:गुयात लुमंके ब्यू । उकिं कविं थ:गु भावाभिव्यक्ति न्ह्यब्बयगु भवल्य् थ: आस्थाया केन्द्रकथं कयात:पिं नेतृत्वकारी भूमिका म्हिताच्वपिन्त नं खबरदारी याय्त् न्ह्यच्चिल । म्हिग:तक सहकार्य याना: नेतृत्वं धा:थें आन्दोलनया मी दुब्बां वनाच्वंगुलि आर्वलि उजा:गु गल्ती याय्मखु धैगु स: पितह:गु दु । नेतृत्वं न्ह्यब्ब:गु मार्गदर्शनयात पालना याय्मखु जक मखु म्येय् आस्थाया केन्द्रं या:गु कुठाराघाटं याना: उजा:गु नेतृत्वकारी भूमिकायात स्यंकेत तकं लिचिलेमखु, थ्वयात हे देश निर्माण याय्गु पद्धति ख: धका: न्ह्यथंगु दु । थुकथं थ्व कविताय् स्वंगू तहयात कविं नालाका:गु दु ।

दकले न्हापां देशय् चवनाः नं देश थःगु मज्जूगु घटना, थ्व हे घटना विकास जुयाः सासः तर्कं ल्हाय्मफूगु अवस्थां विद्रोहया पृष्ठभूमि तयार याय्गु वातावरणा सृजना याःगु दु । अले दकले लिपा थःम्हं जीवकाःछि सहकार्यया नामय् नेतृत्व स्वीकार यानाच्चवंपिन्त चुनौती वीकथं उमि विरुद्ध विद्रोह जक मखु उमिगु सत्ता ध्वस्त याय् धइगु थें जाःगु तर्कं अभिव्यक्ति ब्यूगु दु ।

१.६.१ म्ये दुनेया विम्ब

कविता छगू सम्बेदनशील विधा खः । कविं गुबलें मूर्त व गबलें अमूर्त रुपं भावानुभूति न्ह्यव्वइ । कवि दुर्गालाल श्रेष्ठया थुगु कविताय् नं विकृति व विसंगति, शोषण व अत्याचारायात तप्यंक हे वर्णन यानाब्यूगु दु । गुकियात लः, फय्, निभाःयात जक प्रतीकया रुपय् मछ्यःसैं प्रतीक दुने नं उकी दुने नं सर्पया चम्ये थें विषाक्त थें जाःगु विम्ब नं छ्यःगु दु । थ्व राजनीतिक रुपं वःगु विकृति विसंगति खः ।

कवि दुर्गालालया अभिव्यंजना तसकं शसक्त जू । थुगु कविताया अभिव्यंजनायात थकाय्गु नितिं प्रत्यक्ष वर्णन यानाब्यूगु दु । थुकिया नितिं कविताय् प्रत्यक्ष खनेदइकथंया विशेषणत दुध्याकातःगु दु ।

सर्पया चम्ये थें विषाक्तगु फय् नयाः म्वाय् माः गन

गन मि थें छ्वइच्चंगु सासः ल्हाय्गु हे जिमि जीवन

अय् थ्व ला जिगु म्वाय्गु हे अधिकार लाका काःगु खः

जिं उकिं विद्रोह याय् थुगु फुस्लु जीवन म्वाय् मयः

१.७ संशक्तिया दृष्टिकोण

पाठ दुनेच्चंगु व्याकरणक रूप व शब्दया इकाइ दथ्वीया सम्बन्धयात संशक्ति धाइ । वाक्ययात थवं थवय् स्वाय्गु ज्या थुकिं याइ । थ्व बाहेक वाक्य वा वाक्यांशया दथ्वी स्वापू क्यनेत थवं थवय् प्यपुनाः च्वनेत म्हितीगु भूमिका नं संशक्ति/सम्बद्धकं हे म्हिती । थुजाःगु शब्दं विषयवस्तुयात नापनापं यंकेगु याइ । उकिं संशक्ति/सम्बद्धकयात वाक्य वा व सिबें चव्यच्चंगु भाषिक इकाइया दथ्वी थवं थवय् स्वापू दय्केत माःगु भाषिक तत्वकथं काइ । थुकिं विचाः व भावयात कथंहनाः यंकेगुया लिसैं संकथनयात सुसंगत व अर्थपूर्ण दय्की । थुकियात भाषिक इकाइया दथ्वी छसिकथं हय्त माःगु स्वासाकथं काइ । संशक्ति /सम्बद्धकं श्रृंखलादुने स्थायित्व हय्त ग्वहालि याइ । म्हो शब्दय् नं अप्वः अभिव्यक्ति वीत ग्वहालि याइ । पाठया प्रभावकारिता अप्वय्केत ग्वहालि याइ । थुकी दुने सर्वनाम, क्रियाविशेषण, संगति, काल आदि दुध्याइ ।

यो जितः नं देश यो तर जिं मखं जिगु देश गो

सर्पया चम्ये थें विषाक्तगु फय् नयाः म्वाय् माःगु

मि थें छ्वइच्चंगु सासः ल्हाय्गु

परिवेश वा परिस्थितिं प्रहार जूम्हेसिनं थन थःगु देश हे मखना वन । वयागु मानसपटलय् देशया भूगोल हे न्हावांगुयात चित्रण यानाः ब्यूगु दु । थन प्रयुक्त निगुलिं वाक्य पूर्ण खः ।

१.७.१ सार्वनामिक दृष्टिकोणं

थुगु कवितां निध्वःया दध्वीया द्वन्द्वयात व्वयगु कुतः याःगु दु । जि व छ । जि या थी थी स्वरुप जिः, जिगु, जिमित, जिमि, अले छि या थी थी स्वरुप छिपिं, छिमि, छिमित् सीमित जूगु ध्व कविताय् छे देशय् च्वनाः नं देशया अनुभूति याय् मखंम्ह जि पात्रयात पीडित उपेक्षित व उत्पीडितपिनिगु प्रतिनिधित्व याकाः न्वःवाकूगु दु । मेखे सर्वहारातय् हे पीडा बीपिं वा कविता हे भाषां धाय्गु खःसा सर्वहारातय्गु हिं म्वः लहुइपिं वर्गया प्रतिनिधित्व छ पाखें याःगु दु । निगू हे सर्वनामया छ्यलाजूसं लेखनय् व्यापकता दु ।

प्रारम्भय् हे प्रत्येक व्वंमियात नुगलय् स्वचाः वनीकथं जिः सर्वनाम छ्यलाः यः जिः नं देश यः धकाः न्वःवाकूम्ह च्वमिं देशय् च्वनाः देशया अनुभूति याय् मखंवलयाय् पीडा व्वय्कथं हाकनं नं छकः जिं सर्वनामयात छ्यलाः तर जिं मखं जिगु देश गो धकाः थःगु हे देशयात मालेमाःगु वातावरणया पीडा थन सहज रुपं व्वःगु दु ।

अधिकारया नितिं निध्वःया दध्वी पिज्वःगु वर्ग संघर्षयात व्वय्कथं कविं सर्वनामया छ्यलाय् विशेष ध्यान व्यूगु दु । पीडां आक्रान्त क्यनेगु नितिं गन मि थें छ्वइच्वंगु सासः ल्हाय्गु हे जिमि जीवन धकाः मि थें जाःगु पीडक स्थिती जीवन हनाच्वीपिनिगु प्रतिनिधि यानाः छ्यःगु जिमि सर्वनामं हे सर्पया चम्ये थें विषाक्तगु फय् या प्रताडना नं फय्माःगु यथार्थता थुगु कविताया माध्यमं पिलूगु दु । ध्व धयागु ल्यूने लाःगु वर्गयात छगू लिपा मेगु क्वच्यवःगु पीडाया प्रतिनिधित्व याःगु खः । थन म्हो सर्वनामया छ्यलां नं अप्वः ज्या काःगु दु ।

थःगु हे देश खःसा थःत छुं मदु धकाः इंगित याय् जिगु अंश गो धकाः धाय्त् लिफः मस्वःम्ह च्वमिं मरण तुल्य हीन जीवन म्वाय् मयःम्ह जि यात विद्रोह तर्कं याकेगु वातावरण हय्गु धयागु च्वय् न्ह्यथनागु वर्गसंघर्षया अन्तिम निचोड खः धाय्फु । म्हिगःतक नाप नापं जूपिन्सं हे सर्वहारातय्गु हिं म्वः लहुइवं जि पात्रं उज्वःपिलिसें सहकार्य याय्मखु शंख पूम्ह च्वमिं तप्यंक हे वैचारिक चेतकथं छिमित स्यंकेगु जिमिगु नितिं देशया निर्माण खः, देशया गुणगान खः धकाः ध्वंसं निर्माण जुइ धइगु अवधारणा न्ह्यव्वयत् ताःलाःगु दु ।

थथे न्वःवाकेगु भवलय् थुगु जि सर्वनामयात च्वमिं गबलें न्ह्यःने छ्यःगु दुसा गबलें ल्यूने अले गबलें अव्यक्त रूपं नं छ्यःगु दु । वाक्यदुनेया वाक्यया दध्वी वइगु विचाःयात संगठित दय्केत सार्वनामिक सम्बद्धकं न्ह्यःने वा ल्यूने जूसं छ्यलाबुलाय् वइ । थुकिं विचाःयात न्ह्याकेत वा माः हनेत ग्वहालि याःगु दु । अथे खःसां जि पात्रं खंगु दृष्टिकोण, विचाः, मनोवृत्तियात स्रोताया गुज्वःगु प्रतिक्रिया वइ धकाः अपेक्षा च्वमिं याःगु मदु ।

उकीसनं गो थें जाःगु न्ह्यसः वाचक सर्वनामं वाक्ययात पूर्णता बीगु व न्ह्यसः चिं थनेत भूमिका म्हितूगु दु । थुकिं समग्र विकसित व उन्नतिपाखे न्ह्याः वनाच्वन धइगु अभिव्यक्तियात हे न्ह्यसः चिं थनेत ताःलाःगु दु ।

१.७.२ संयोजकं हःगु तरंग

कविताय् तर, नं, तर्कं थें जाःगु चिचीधंगु संयोजकया छ्यलाबुला जूगु दु । स्वरुपय् चीधं । तर थुकिं सृजना याःगु तरंग व्यापक । कविताय् छ्यःगु संयोजनं यथास्थितिं पिज्वःगु लिच्वः वा विपरीतायात व्वःगु दु । कवितां निगू विषयवस्तुयात तुलना यानाः स्वय्गु कुतः जूगु दु । अव्यक्त रुपं

गन निभाः लःफय् तर्कं उत्तिग्यंक सकस्यां काय् मदु

गुलिसितं ला न्ह्यः छकः जक दिकेत हे नं बाय् मदु

ध्व भवलय् न्ह्यःने च्वंगु भवलं उत्तिग्यंक धाय्बलय् अन हे भेदभाव जू धकाः क्यंसा ल्यूने च्वंगु भवलं समानता मदु धकाः क्यंगु दु ।

१.८ प्रगीतात्मक म्येया दसु

ध्व म्ये प्रगीतात्मक संरचनाय् दु । काव्यया रचना आख्यानात्मक, नाटकीयता व प्रगीतात्मक जुइ (शर्मा, २०५९: ४१) । तर ध्व म्ये आकारया दृष्टिकोणं तसकं ताःहाकः मजू । अथे हे थुकी छगू हे केन्द्रीय भाव व विचाः दु । गुकिं मुक्कं म्येय् प्रतिनिधित्व यानाच्चंगु दु । पटक पटक अन्तरा काय्गु व्यवस्था थुगु कविताय् दु । थुगु म्येय् छगू मूल विचार काय् धुंकाः मेमेगु गौण विचाःत दुध्याकातःगु दु । थथे गौण विचाः दुध्याकातःसां तवि उजाःगु विचाः मूल विचाःया जःखः हे केन्द्रित जुयाच्चंगु दु । लेखनया दृष्टिकोणं नं कविया वैयक्तिक सुखदुःखया अनुभूतियात थुकी थाय् बियातःगु दु । आत्मअभिव्यक्तियात अप्वः थाय् बियातःगु थुगु म्येय् बाखंचु धाःसा मदु । न त म्ये दुने नाटकीयता हे दु । शुरुनिसें हे पीडाया माः हना तःगु थुगु म्ये मनोवादया रुपय् न्ह्यब्वयातःगु दु । गुगु जि पात्रं प्रतिनिधित्व यानाच्चंगु दु । च्वमिया मनोवृत्तियात प्रतिनिधित्व यानाच्चंगु जि सर्वनामं आमजनताया प्रतिनिधित्व याःगु दुसां थुकिं विशिष्ट कालखण्डया प्रतिनिधित्व यानाः इतिहासय् जूगु घटनाक्रमयात उलेगु कुतः याःगु दु । ध्व बाहेक थन छ शब्दयात छ्यःगु दु । गुगु मनोवाद दुने जि्या विपरित शक्तियात प्रतिनिधित्व याकातःगु दु । थुकियात थी थी विम्ब, दृष्टान्त, तुलना यानाः थःगु अवस्थां विस्सुं वने मफइगु अवस्था थ्यंगु क्यनेगु कुतः थन याःगु दु ।

१.९ निष्कर्ष

यो जितः नं देश यो तर जिं मखं जिगु देश गो कविता सर्वसाधारण म्वाय् मफइगु अवस्थाय् पिज्वःगु छगू खः । संरचनागत रुपं थःम्हं थःतं तुं न्ह्यसः चिं थनाः प्रारम्भ यानातःगु ध्व कविता मेपिन्त भंगः लाय्फइ तर थःम्हं थःत भंगः लाय्फइमखु धइगुया संकेत नं खः । उकिं कविं थःगु देश हे थःम्हं मखनेवं थःत हे न्ह्यसः न्यनाः देश मालेगु कुतः याःगु दु । ध्व कविया मानसिक पीडाया उपज खः ।

लः, फ्यु, निभाः थें जाःगु सार्वभौमिक अधिकारय् तक वंचित जुइमाःगुलिं शोषित पीडितपिनिगु यथार्थतायात शंसक्तिक दृष्टिं म्वाय्गुयात बोझ ताय्के बाध्य जुल । अले च्वमिया च्वसां पिज्वल म्वाय् मयः जिमि म्वाय् मयः थुगु हीन जीवन म्वाय् मयः तकं धाय्त् लिफः मस्वः । कविताय् शोषित पीडितपिनिगु नुगले दनावःगु विचाः व भावयात कथंहनाः तःगु दु । थुकिं छखे लेखनयात अर्थपूर्ण यानाव्युगु दु । मेखे वैचारिक अभियन्ताया रुपय् कवि दं वःगु दु ।

कविताया मेगु छगू विशिष्ट पक्ष धइगु म्हो शब्दय् नं अप्वः अभिव्यक्ति बीफूगु खः । थुकी दुने छ्यलातःगु सर्वनाम, क्रियाविशेषण, संगति, काल व शब्द संयोजनं कविता गुलि ब्वन उलि हे माधुर्यं जाः । उकीसनं राज्यय् पहुँच मदुपिनिगु अवस्था गथे च्वं धकाः ब्वय्त् ताःलाःगु दु । विशेष यानाः जि व छ सर्वनामयात छ्यलाः याःगु थुगु लेखनय् अधिकारया नितिं निध्वःया दध्वी पिज्वःगु वर्गसंघर्षया चिं खः ध्व कविता । शब्द, संयोजन, लेखनीय संरचनाया सशक्ततां यानाः ध्व कविता उपेक्षित उत्पीडितपिनिगु काव्यात्मक घोषणापत्रकथं काय्फु । कविताया छ्यं छुनाः माः हंगु थुगु पूर्णपाठय् कविं मात्र अभिव्यक्तियात जक थाय् व्युगु मदु । वास्तविक दुनियाया समानान्तर वं छगू न्हूगु संसारया कल्पना याःगु दु । न्हूगु संसार दय्केगु नितिं प्रतिरोध याय् बाध्य धइगु पिज्वःगु शब्दजालं जि गुगु लँपु लीगु धइगु नं क्यं । ध्व छगू राजनीतिक भाषां पथ धयाच्चंगुया वास्तविक पथ खः ।

लितंसा

यो जितः नं देश यो, तर जिं मखं जिगु देश गो ?

गन निभाः, लः, फय् तकं उत्तिग्यंक सकस्यां काय्मरु
गुलिसितं ला न्ह्यो छकः जक दिक्कत हे नं बाय् मरु
फुक्क दै नं जिमित छुं मरु गुलि विचित्रगु देश थ्व
अय् ! थ्व जिगु नं देश खःसा गो, जितः जिगु अंश गो
यो जितः नं देश यो, तर जिं मखं जिगु देश गो
सर्पया चम्य थें विषाक्तगु फय् नयाः म्वाय्माः गन
गन मि थें छ्वैच्वंगु सासः ल्हाय्गु हे जिमि जीवन
अय् ! थ्वला जिगु म्वाय्गु हे अधिकार लाका काःगु खः
जिं उकिं विद्रोह याय् थुगु फुस्लु जीवन म्वाय् मयो
म्वाय् मयो जिमि म्वाय् मयो थुगु हीन जीवन म्वाय् मयो
दक्कले न्हिल्य मास्ति वोगु मरण खः थुगु काय् मयो
जिमिगु जीवन धाय्गु थौतल्य पीरया जक भार खः
ल्वाय्व फूसां पीर मखुला दैगु ला संसार खः
अय् छिपिं जिमि सर्वहारातय्गु हिं मोल्ह्वी दुपिं
छिमि सलय् तुं सः हनाः छाय् देशया म्ये हाले जिं
छिमिगु आगं प्वल्यगु हे जिमि देशया गुणगान खः
छिमित स्यंक्यगु जिमिगु निमित्त देशया निर्माण खः ।
लिधँसा

अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०६२), *सामाजिक र प्रायोगिक भाषाविज्ञान* (ते.सं.) काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार
बन्धु, चुडामणि (२०७३), *भाषाविज्ञान - सिद्धान्त र प्रयोग* (गुक्वःगु संस्करण) । ललितपुर : साभा प्रकाशन ।
सिंह, तुलसीलाल (नेस १९३०), प्रारम्भिक लोक मे, प्रेमशान्ति तुलाधार (संपा.), *नेवाः लोकवार्ता* । यल :
नेपालभाषा केन्द्रीय विभाग, पृ. १०२-१११ ।
शर्मा, मोहनराज (विसं २०५९), *शैलीविज्ञान (सिद्धान्त र आलोचना)* (निक्वःगु संस्करण) । काठमाडौं : नेराप्रप्र ।
शाक्य, सृजना (नेसं १९३३), *नेवाः समाजय् ध्याचू म्ये* । येँ : सोसाइटी फर नेवार स्टडिज
श्रेष्ठ, दुर्गालाल (नेसं १९०६) *जि स्वयम्भू त्वाथः* । येँ : सुमन सुचिता सुरोज ।
गायक भृगुराम श्रेष्ठं हाःगु म्ये

<https://www.youtube.com/watch?v=QYDeSc7flks> (accessed on 2077/03/17)